

Temetés

Hornyik György

Most, hogy itt vagyok melletted, az ágyaddal szemben, az asztalnál, és előttem a könyv — nem tudok olvasni. Nem tudom, miért, pedig a könyv érdekelt. A hosszú hónapok alatt, míg a kórsággal vívódtál, tested egyre fogyott, lábad és hasad alja pedig egyre duzzadt, beletörődtem a gondolatba, hogy meg fogsz halni. Kissé furcsa volt ugyan először, de azután meggondoltam: sárgaságod van, hetvenhárom éves vagy, egész életedben — 12 éves korod óta — nehéz testi munkát végeztél, itt már nem lehet segíteni.

Pedig, nagyapa, hidd el, segíteni akartunk, de nem lehetett. Akkor, emlékezel, mikor már fel sem tudtál ülni, és én a hátadat támasztottam, hogy vizet ihass — karomon éreztem minden bordádat és hátgerinccsigolyádat külön-külön — akkor már tudtam: itt a vég. És most bevallom neked, mikor azt súgtad fülembre: vigyázz anyádra, én akkor kimentem az udvar hátsó végére, leültem egy tuskóra, rágyújtottam, és valami öszszeszorította a torkomat. Nem, nem volt az pillanatnyi elérzékenyülés, az egy kínosan kemény tudat megnyilatkozása volt abban a pillanatban: Te meg fogsz halni. Akkor, ott a tuskón, a szürkületben, a száradó deszkák között, a patkányok surrogásától neszező, kissé lomszagú fészkerben, akkor éreztem meg először és igazán: Nagyapa, én elveszítelek. Te oly sokat, oly kimondhatatlanul sokat jelentesz nekem. Nem azért, mert arany pecsétgyűrűt adtál kísérettségire, sem azért, mert kabátot, zoknit, inget vettél, zsebpénzt adtál. Nem. Azért, mert mikor munka közben föl-fölmentél a lakásba és megittál egy pálinkát — a kemény munka mellett ez vitt a sírba, tudom, részeg sohasem voltál, de mindennap megittad a magadét — engem is megkérdeztél: fiam, akarsz egy snapszot? És mindig adtál, de csak keveset, amennyi egy tizenkét éves gyereknek jár. Azért, mert mikor a pincében a bort fejtettük, megengedted, hogy én is kezembe

vegyem a lopót, s mikor először nem tudtam teleszívni, te komolyan megmagyaráztad és megmutattad, hogyan kell. Azért, mert mikor fölvettem új ruhámat, és egy százast nyomtál a zsebembe, kissé gúnyosan utánam szóltál: Mész a bolháidat kirázni — én éreztem és tudtam, te ezt szeretetből mondod. És azért is — emlékszel —, mikor abbahagytad egy kocsi padlózását és fölmentél ebédelni, én fogtam a fúrót, kalapácsot és szögeket, és fél óra alatt befejeztem; te kijöttél, megnézted a munkát, dörmögtél valamit, hogy ez nem való nekem, én tanulok, de azért láttam a szemedből, a huncut, nagy komoly szemedből, hogy büszke vagy rám, az unokádra. És még azért is, emlékszem, nagyon régen volt, öt-hat évvel ezelőtt, verőfényes tavaszi napsugártól kacagó délelőttökön, mikor még a nagymama is élt — ő szigorúbb volt, mint te — kiültél a lépcsőre a műhely elé, kezeden egy darab szalonnával és kenyérral — egy falatot én, egyet te, egyet én, egyet te —, nagymama sokszor rádszólt, ne etess annyira, nem tudok majd ebédelni, s te akkor dugva tömködted a számba a katonákat. Még most is érzem orromban nikotintól sárga, szappanszagú ujjaid illatát, a dohány és szappan illatának, különös, jó szagát, mert te mindig kezdet mostál evés előtt, sapkád örökké fűrészporos volt, de kezded, eres, izmos, bütykös kezded tiszta volt, mint a porcelántányér.

Két légy szálldogált a szobában, az egyik a halott lepedővel letakart arcára telepedett. Felállt, odament az ágyhoz, elhajtotta a legyet, majd visszaült a nyitott könyv elé.

Emlékszem, egyszer meg akartál verni, megfogtad a karomat, és éreztem, olyan dühös voltál, össze tudtál volna morzsolni, de akkor eleresztetted a karomat és otthagytál. Este magad hoztad föl a bort a pincéből, s tudtam, nagyon megharagudtál. De azután megbékültél. Elküldtél inkasszálni, s én olyan boldog voltam, hogy ilyen komoly dolgot — sok pénzt — bízol rám, a tizenhárom éves gyerekekre.

Később mind ritkábban jártál le a pincébe. Teljesen rámbíztad a hordók mosását, a borfejtést, a palackozást, és egészen fel voltál háborodva, ha a bor az üvegben néha zavaros volt. És — furcsa — én örültem a szemrehányásodnak. Örültem, mert éreztem, te engem felnőttek tekintesz, s ez jólesett.

Hát igen. A fiad. Az én nagybátyám. Most is ott van anyánál és pálinkázik. Még most sem hagyja abba, pedig délután temetnek téged. Délután négykor. Jó, megértem, egész éjjel fenn volt, virrasztott, de akkor legalább fekdüdjön le, s ne pálinkázzon csak folyton.

Jó volna egy cigarettá.

Kikutatta zsebeit, de nem akadt cigarettára. Kihúzta a fiókot, ott is csak egy üres doboz volt, alján dohányporral.

Felállt, odament a szekrényhez, felnyúlt a díszes, homlokzati fafaragvány mögé, ujjai beleütözköztek a hideg kulcskarikába.

Kinyitotta a szekrényt.

Hat doboz cigarettá feküdt az alsó polcon. Az öregnek szokása volt, néha fél szekrényre való cigarettát is otthon tartani, s ő már régóta rendszeresen dézsmálta a készletet. Szülei megtiltották a dohányzást, de az öreg tudta, hogy ő titokban azért cigarettázik, azt is tudta, hogy tőle szerzi be a szívnivalót, és hallgatólagosan beleegyezett. Sőt ő maga is néha kint hagyott az asztalon egy megkezdett százas dobozzal, legyen az unokájának miből beszereznie a napi adagot.

Benyúlt a szekrénybe, és kivett egy dobozt. Rágyújtott, zsebrevágta, és be akarta csukni a szekrényajtót, azután gondolt egyet, s kivett még

két dobozt, rövid gondolkodás után pedig még egyet. Keze megint mozgott, hogy becsukja a szekrényajtót, mikor pillantása ráesett egy kopott bőrtárcára.

Kivette és belenézett.

Az egyik rekeszben foszlányszerű arcképes igazolvány pihent, a másikban adóbizonylat. A többi üres volt. Már vissza akarta tenni a polcra, amikor meghallotta, hogy ujjai alatt ropog valami. Titkos rekesz volt a pénztárcában. Kinyitotta. Négy darab vadonatúj ötszázás és egy összehajtott levél került a szeme elé. Zsebrevágta a pénztárcát, mert úgy vélte, lépteket hall. Gyorsan bezárta a szekrényt, feltette a kulcsokat a fafaragvány mögé, és leült a székre, a könyv elé.

Hallgatózott.

Senki.

Csak képzelődött.

Elővette a pénztárcát, kivette a levelet:

„Kedves Mariska!

Kérem, ne jöjjön el többé hozzám, mert a lányom már gyanít valamit. Jobb lesz, ha nem csinál skandált a dologból. Ami volt, az volt, hagyjuk a halottakat nyugodni.

Üdvözli:

K. Gyula”

Hagyjuk a holtakat nyugodni — milyen furcsa, ezt a nagyapa írta, igen, két évvel ezelőtt, és sohasem jutott el ahhoz, akinek szánta, s én most olvasom, mikor már ő is halott. De kinek írhatta? És mit keres itt ez a négy vadonatúj ötszázás a levél mellett? Mariska... Mariska... Ki Ki lehet az a Mariska?... Mariska... Mariska...

Igen, most már emlékszem: Pont három éve, igen, igen, ez az őszhajú, szigorú arcú, idősebb asszony, aki mindig feketében járt, és nagy fekete táskát cipelt magával. Igen, ez a fekete táskás, fekete ruhás, ősz, szigorú arcú asszony egy időben sűrűn járt a házhoz. Olyankor anya rendszerint nem volt otthon, nagyapa mindig bort hozatott fel a pincéből, és megparancsolta, be ne tegyem a lábam a szobába, míg nem hív. Furcsa volt az az idős asszony, egyszer, mikor nagyapát kereste és nem volt itthon, olyan szigorú hangon hagyott neki szóbeli üzenetet — aznap nagyapa vette a sétatöbóját, s egyedül elment, vele akartam menni, de azt mondta, most nem lehet —, hogy megijedtem, szinte féltem tőle.

Ugyan mit akart az az asszony nagyapától? És ő miért zavart ki a szobából, mikor ott volt nála?

Anyu, úgy látszik, nem bírta azt az asszonyt, mert többször veszekedtek nagyapával emiatt, németül, hogy meg ne értem, és azután az asszony egyszer csak elmaradt, nem jött többé.

Nagyapa sohasem említette.

Na de most mit csináljak a levéllel? Mutassam meg anyunak?

Nem.

Csak hiába felizgatná magát. Úgyis minden csekélység miatt felizgul. Eltüzelem, és nem szólok róla soha senkinek sem.

Ami titok, az titok.

És a pénz?

Erről sem tud senki semmit, csak nagyapa, de neki már mindegy.

Mit csináljak?

Adjam oda anyunak?

Akkor megkérdezné, hol találtam, meg hogy merek kutatni a szekrényben.

Nagybátyámnak?

Hogy megigya?

Nem!

Legokosabb lesz, ha most, míg nincs itt senki, a levéllel együtt beteszem nagyapa kabátjának belsőzsebébe. Vigye magával a sírba.

Hm, egy kicsit kellemetlen lesz halotthoz nyúlni.

Tudom, nem bánt, de mégis.

Visszatette a levelet és a pénzt a belső rekeszbe, összecuska a pénztárcát, majd egy pillanatig lélegzetviassafojtva hallgatott. Nem jön senki.

Odalépett az ágyhoz, fellebbentette a lepedőt és ránézett a halottra.

Beesett, tojássárga színű arca szobormozdulatlanul nyugodott a páránán, szeme csukott volt, keze összekulcsolt. Ráncos ajka körül enyhe mosolyfélét vélt felfedezni.

Anyu azt mondta, nagyapának olyan fájdalmai voltak, hogy az utolsó két hónapban állandóan morfiuminjekciókat adtak neki az orvosok, és úgyszólván morfinistává vált. Azt mondják, a morfium olyasféle állapotot idéz elő, mint az alkohol. Biztos azért mosolygott nagyapa, szegény, de legalább nem szenvedett.

Most már nem félt. Nyugodtan felemelte a kabát szárnyát, beletette a pénztárcát a belső zsebbe, elsimította a kabáton a ráncokat, és visszahajtotta a lepedőt a halott arcra.

Így ni. Most legalább nyugodt vagyok. Lehet, hogy most ő is megnyugodott valahol. Lehet.

Visszaült az asztalhoz, de nem tudott olvasni. Felállt, és az ablakhoz lépett.

Kinézett az udvarra.

Kopár volt az udvar, sivár és szomorú. A hátsó végében, mint egy szárnysegett denevér, kopott fiáker állt, bőrteteje rongyosan lógott, foghijas kerekei roskadoztak a rozsdás tengely és a rugózat súlya alatt.

Két kacsa állt némán a kút előtt. Azok sem kapnak enni, anya elfeledkezett róluk.

Halk szellő kavarta a port az udvaron, s a két kacsa lassan betotyogott a fészere alá. A rogyant fiáker rongyos bőrfedele szelíden himbálódzott.

Délután négykor lesz a temetés.

Igen, nagyapa, téged ma délután eltemetünk. Pedig élhettél volna. Milyen szép lett volna, el tudom képzelni, nagyérettségi után rágyújtottam volna előtted, és akkor úgy, mint régen, cinkosan összenevettünk volna. S akkor én vittelek volna kirándulni, meg a parkba. Úgy mint te engem, mikor kicsi voltam. Hányszor utaztunk hajóval a Dunán este, s te ilyenkor leveztél a gépházba, és én csak néztem a dohogó nagy gépeket, te meg magyaráztad: ez a tengely, ez a dugattyú. Érettségi után elmentünk volna valahová sörözni, és te meséltél volna, miket csináltál fiatalkorodban. Sok, nagyon sok mesélnivalód lett volna...

Nem kell félned, ott van a pénztárca a zsebedben, senki sem tud róla semmit, csak te meg én.

Azért, ha meggondolom, a pénzt nem kellett volna mind a pénztárcában hagynom. Halottnak nincs szüksége pénzre.

Nekem meg kell majd, és anyának sincs sok pénze.

Hm. Még nem késő.

Mit gondolsz, baj lesz az, ha kiveszek a pénztárcából egy kis pénzt? Mondjuk a felét?

Hm.

Megrabolni a halottat!

Ugyan, hisz én tettem be a zsebébe, úgysis itt maradt volna szekrényben, ha nem keresek cigarettát.

De mégis.

Ugyan, mit mégis? Gyerekség. Nem veszem el az egészset, csak a felét, a másik fele megmarad neki.

Az ágy mellett állt, kezében a pénztárcával. Kivett két ötszázast, beletette farzsebébe, a többit visszatette a halott kabátzsebébe.

Rágyújtott, és az ablakhoz ment.

Marhaság! Nekem kell a pénz, én felhasználhatom, neki már úgysem kell. És egyébként is ezt a pénzt ő el akarta küldeni annak a Mariskának. Tehát lemondott róla önként. Jobb, ha hozzámkerül, mint ahhoz a Mariskához! És különben is, ki az a Mariska? Biztos, az öregnek valami... nője volt. Ezt nem gondoltam volna, de hát most már mindegy.

Mégis, jó lenne szólni anyunak, és odaadni a pénzt. Talán nem is kérdezné, hogyan bukkantam rá. Most ez a temetés is sok pénzbe kerül, jól jönne neki.

Á, fenét! Még a nagybátyám képes lenne elvenni a felét azzal, hogy a fele őt illeti, és aztán meginná. Maradjon csak így, ahogy van.

Visszaült az asztalhoz, és a könyv fölé hajolt. Szeme gépiesen, megmegakadva futott végig a sorokon, majd egy mondat közepén megállt.

Nem tud most olvasni.

Hiába is erőlteti magát.

Csendben kiment a szobából, és belépett a konyhába.

— Anyu, hol a fehér ingem?

— Bent van, fiam, a hálóban, az ágyon. Csak vigyázz, Károly bátyád alszik.

Halkan benyitott a hálósobába, és vigyázva betette maga mögött az ajtót. Nagybátyja ruhástól feküdt az ágyon, borostás, sovány, cserzett bőrű, fáradt arca szabályos időközökben hólyagszerűen felfúvódott, mikor kilehelte a levegőt. Savanykás, áporodott pálinkaszag áradt az ágy felől.

Levetette ingét, felvette a kikeményített fehérét, majd nyakába igazította a fekete nyakkendőt, és gondosan megkötötte. A tükör előtt még egy ideig elbíbélődött a nyakkendővel, feszesre húzta, megszorította, aztán megfésülködött, majd végül odalépett az ablakhoz, és kinézett az utcára.

Teherautó robogott el az úton, s a rajta lévő drótkosarakban csörömpölve inogtak az üres tejesüvegek.

A kútnál egy rózsás pongyolába öltözött, telt idomú, szőke fiatalasszony húzta a vizet.

A szemközi házban valaki valami együgyű kis dalt játszott egy lehangolt zongorán.

Jobb felől, átellenben, a játszótéren két kislány billegett a deszkahintán. Délután négykor van a temetés.